

info/vse-novosti/v-mire/3811-niderlandy-vyzvali-na-kover-posla-rf-podelu-o-sbitom-boinge.

15. Dezhavuy. V 1983 godu Churkin tozhe vral pro sbityiy «Boing» [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.ostro.org/general/world/news/476978/>.

16. Sbitiyiy SSSR v 1983 godu yuzhnokoreyskiy Boing 747 escho pripomnyat Rossii [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://onekorea.ru/2013/08/09/sbitiyj-sssr-v-1983-godu-yuzhnokorejskiy-boing-747-eschyo-pripomnyat-rossii/>.

17. Boyoviki ne tsililisy v «Boying», a v litak rosiyskogo aeroflotu, schob pochati viynu [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://politic.kiev.ua/politika/18808boioviki-ne-cililisy-v-boing-a-v-litak-rosiiskogo-aeroflotu-szob-pochati-viynu-analitik.html>

18. Eydman I. Pochemu Rossiya ne priznaet vinu za sbityiy Boing? [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://obozrevatel.com/blogs/198273-pochemu-rossiya-ne-priznaet-vinu-za-sbitiyj-boing.htm>.

Kutska O. M., PhD in historical sciences, associate professor, professor of the tactics department, faculty of troops' combat employment of the National Army Academy named after hetman Petro Sahaidachny (Ukraine, Lviv), kutska_o@yahoo.com

Bespeka V. Yu., postgraduate of scientific organizational department of the National Army Academy named after hetman Petro Sahaidachny (Ukraine, Lviv), vadim12323@ukr.net

Plane crashes of the «Boeings» 1983 and 2014: Russian propaganda analogy

The crashes of «Boeing» 747 South Korean companies in 1983 and MN17 Malaysia Airlines in 2014 has been analyzed. The aim of the work – the comparison of Russian propaganda in both cases. The research was conducted by the method of comparative analysis and historicism, it allows in the light of events in 1983 to evaluate the propaganda manipulation of Russian Federation spin doctors in the events with crash of «Boeing» in the territory of the Eastern Ukraine in 2014. On the basis of these findings it is determined that unexpected information about the downed aircraft prompted the Kremlin to fast, sometimes disorganized actions, mislead the international community. Tracked analogy suggests that Russia, like the Soviet Union before, do not hesitate to use harsh and sometimes aggressive methods to cover mistakes of its military in the political arena. This occurs through the dissemination of official Moscow to bargain information for the sole purpose – to disguise the crime and make the international community believe in the right to the Kremlin line.

Keywords: air crash of the «Boeings», Russian propaganda, misinformation, a war crime, the death of civilians.

* * *

УДК (477) XIV–XVI

Ковальчук М. В.,
аспірантка кафедри історії стародавнього світу
та середніх віків, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), mashket@ukr.net

ВКЛЮЧЕННЯ НОВИХ ТЕРИТОРІЙ ДО СКЛАДУ ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ЇЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО УСТРОЮ У XIV–XVI СТ.

Розглядається процес приднання нових територій та формування адміністративної карти Османської імперії – від утворення першого бейлербейліка Румелія у XIV ст. до кінця XVI ст. Зазначаються історичні умови, за яких провінції створювалися та подається їхня коротка характеристика: дата утворення, складові частини, правителі. Автор робить висновок, що Османська імперія зазнала значного розширення своєї території за рахунок активної завоювничької зовнішньої політики османських султанів. Наприкінці XVI ст. вона володіла більшою частиною Середземномор'я, Північною Африкою, Балканами, арабським Близьким Сходом, узбережжям Чорного моря, мала вихід до Атлантичного та Індійського океанів.

Ключові слова: Османська імперія, територія, адміністративно-територіальний устрій, бейлербейлік, еялет, санджак (ліва).

Території, що входили до складу Османської імперії, формувалися в різні часи, в різних історичних реаліях та відносилися до різних цивілізацій. Під кінець XVI ст. Османська імперія займала площу у 2,5 млн. км², включаючи в себе масив земель в Південно-Східній Європі (включаючи острови), на Близькому Сході

(Передня Азія) та Північній Африці. Мета даної статті – розгляд процесу включення нових територій від утворення першої провінції до кінця XVI ст. та формування адміністративного поділу Османської імперії.

У загальних працях з історії Османської імперії таких авторів, як Г. Іналджик [5], С. Шоу [27], Л. Кінросс [8], К. Імбер [20], Е. Іхсаноглу [6], А. Кримський [9] та інших, питання територіальної організації розглядається або у контексті політики ведення османами війни з тією чи іншою державою, і як наслідок вказуються нові завойовані території; або формування територіального устрою подається разом з характеристикою адміністративної (управлінської) системи.

Монографії європейських, американських, арабських тюркологів Ф. К. Хітті [19], П. Шугара [28], Дж. М. Абун-Насра [13], містять інформацію про історію включення регіонів до складу Османської імперії у XIV–XVI ст., їх внутрішній територіальний поділ, організацію управління та економічну систему. Спеціалізована міждисциплінарна монографія з теми Дональда Пітчера «Історична географія Османської імперії» [26] надає, окрім цінної інформації про кожну з провінцій, структурованих за регіональним поділом, можливість ознайомитися з картографічним матеріалом, у якому наочно висвітлена історія перетворення Османського бейліка на могутню Османську імперію, що займала території на трьох континентах.

Наукові статті Г. Іналджика [22], С. Більге [15], Д. Геза [16], Б. Хайкеля [18], А. Желязкової [4], М. Мейера [10], А. Шамсутдінова [12], Р. Градевої [2] присвячені проблемам становлення османської держави, дозволяють детальніше дізнатися про балканські провінції Османської імперії (Темешвар, Боснія, Буда, Сігетвар, Яник, Егрі) та арабські (Сирія, Палестина, Йемен): дати утворення, структура, списки бейлербейлів, населення.

Найбільшою адміністративно-військовою одиницею Османської імперії був бейлербейлік (berleybeylik). Термін «бейлербейлік» поступово був заміщений терміном еялет (eyalet): з 1591 р. термін «бейлербейлік» використовується у якості означення канцелярії бейлербея (berleybey – «бей над бєями») [21, р. 721–722], який очолював бейлербейлік (згодом – еялет) та управляв військами підлеглих собі санджаків.

У 1362 р. султан Мурад I призначив свого лала (lala – тур. «вчитель», «наставник») Лала Шахін-пашу командуючим (управителем) завойованих територій Румелії (європейської частини Османської імперії) у якості винагороди за його захоплення Адріанополя у 1360 році (до 1453 року – столиця Османської імперії), а султан повернувся до Анатолії. Так постав перший берлейбейлік Румелія (Rumeli) з центром в Адріанополі, згодом – Софії, який зберіг свій привілейований статус до краю імперії.

Через військову необхідність, коли султан Баязид I рушив до Румелії, у 1393 р. виник другий бейлербейлік – Анатолія (Anadolu) під управлінням Кара Тімурташа [11, с. 123]. У 1413 р., об'єднавши землі Амасьї (важливий центр навчання дітей султана) та Сівасу, у північно-центральної Анатолії заснували Румський бейлербейлік (Rum). Утворені бейлербейліки стали фундаментом подальшого розвитку Османської імперії.

Нові завоювання та розширення території Османської імперії за султанів Селіма I і Сулеймана I Пишного в XVI столітті потребували збільшення числа адміністративних одиниць. У 1468 колишнє незалежне князівство Караман було захоплено Мегмедом II та передано під управління його сина Мустафи, і лише у 1512 році постав бейлербейлік Караман (Karaman). Столицею стало місто Конья, у 1522–1562 рр. центром було місто Кайсері. На 1527 р. бейлербейлік Караман мав у своєму складі 7 санджаків: Бейшехир, Аксарай, Ічель, Нійде, Кайсері, Конья, Мараш.

За часів Селіма Явуза (1512–1520) були утворені бейлербейліки Діярбакир (Diyarbakır), Алеппо (Халеб – Halep), Сирія (Шам – Şam), Єгипет (Misir). Скориставшись нестабільною ситуацією у Європі, Османська імперія розгорнула активні дії у східному напрямку. Після Чалдиранської битви 1514 року між сефевідською армією та османською армією Селіма I, у якій перемогу одержала остання, Османська імперія захопила Східну Анатолію та північну частину Іраку [6, с. 71] (окрім Багдаду, який залишилися за персами, – він буде завойований 1534 р.). Населення висловилося за приєднання до Османської імперії, однак, заволодівши містом Діярбакир, османська армія залишила його, чим скористався сефевідський шах Ісмаїл, повернувши туди управителя Кара – бея. Однак, завдяки допомозі курдських беїв, османи повертають цю територію, і у 1515 році у східній Малій Азії був утворений бейлербейлік Діярбакир. Першим бейлербеєм став Бийиклі Мехмед паша. Санджаки у 1515–1526 рр.: Діярбекір, Мардін, Синджар, Биреджік, Руха, Сіверек, Чермік, Ергані, Харпут, Арабгір, Кійи, Чемішкезек; з 1526 р.: Діярбекір, Мардін, Синджар, Руха, Сіверек, Чермік, Ергані, Харпут, Арабгір, Кійи, Чемішкезек, Мосул, Хіт, Дейр, Рахбе, Ане [6, с. 392].

Сирія була завойована у 1516 р., а у 1549 р. була поділена на два бейлербейліка: власне Сирія (Дамаск) з санджаками Дамаск, Тріполі, Наблус, Єрусалим, Сафад, Газа, Сальт, Ладжун, та бейлербейлік Алеппо, що включав санджаки Адана, Мараш, Кіліс, Хама, Хомс, Антеп, Біреджик, Мааррет, Саламія [19, р. 664]. Пізніше був заснований третій бейлербейлік – Тріполі (Сирійське).

У 1517 році Селім I, поклавши край султанату мамлюків, завойовує Єгипет. Історія раннього османського Єгипту є боротьбою за владу між представниками мамлюків та представниками султана Османської імперії [3, с. 38]. Саме через спроби подолати традиційно сильний мамлюцький вплив бейлербейлік користувався широким самоврядуванням. Для захисту Єгипту були організовані шість полків [25, р. 140]. Адміністративний устрій бейлербейліка відрізнявся від інших тим, що тут не використовувалося поняття «санджак» – замість цього були області: Мінуфія, Кальюб, Гхарбійя, Мансура, Шаркійя, Бухайра, Гіза, Фаюм, Атфіх, Ушмунайін, Манфалут, аль-Бахнаса, Джірджа.

У перші роки правління Сулеймана I (1520–1566) були утворені наступні бейлербейліки: 1522 – Дулькадар (Maraş), 1533 – Ерзурум (Erzurum), Джезаїрі Бахрі Сефід (Cezairi Bahri Sefid – острови Егейського моря) та Джезаїрі Гарб (Cezairi Garb – Алжир).

Джезаїрі Бахрі Сефід – острови Егейського моря, Кіпр, Галліполі, узбережжя Малої Азії та інші

приморські райони Османської імперії. Ці території управлялися капудан–пашою (kapdan-ı deya – «командуючий флотом»). Шляхом додавання санджаків Коджаелі, Суйла та Біга від бейлербейліка Анатолія, санджаків Інебахти, Айрибоз, Карлі–Елі, Містра, Міділлі від бейлербейліка Румелія, у 1533 р. утворили даний бейлербейлік [14, р. 521–522].

Бейлербейлік Алжир (Джезаїрі Гарб) з центром у м. Алжир засновано у 1533 р. (територія сучасного Північного Алжиру). Найвідомішим бейлербеєм є Хайреддін Барбаросса (1518–1546). Окрім того, що тут був центр берберських піратів та работоргівлі, бейлербейлік був тією базою, з якої османи нападали на європейські кораблі у Західному Середземномор'ї.

Подальші завоювання Сулеймана Кануні призвели до зростання кількості бейлербейліків: 1535 – Мосул (Mosul), Багдад (Bağdat), 1540 – Йемен (Yemen), 1541 – Буда (Budin), 1546 – Басра (Basra), 1548 – Ван (Van), 1552 – Темешвар (Timişvar), Шехрізор (Şehrizer), 1555 – Лахса (Ель – Хаса–Lahsa), 1556 – Тріполі Лівійське (Тріполі Гарб – Trablusu Garb), 1555–1557 – Абіссінія (Ефіопія – Habes). Ці бейлербейліки створювалися одразу після завоювання нових територій.

У 1534 році Багдад був без опору захоплений військами султана Сулеймана I під час османо–сефевідської війни 1532–1555 рр. У 1535 р. утворено бейлербейлік [26, р. 126]. Захоплення Багдада стало значним досягненням, як і пізніше приєднання Басри, адже відкривало шлях до нижньої Месопотамії з річками Тигр та Євфрат, та вихід до Перської затоки. Проте, перебуваючи під владою Османської імперії, Багдад увійшов у період занепаду, в результаті ворожечі з Сефевідською імперією на сході. Найважливіші санджаки: Багдад, Хілле, Зенгабад, Ремахійе, Карадаа, Дженголе, Джезавер.

Басра стала османським бейлербейліком у 1538 році, у 1546 році був призначений бейлербей. Коли Сулейман I встановив контроль над Багдадом, емір Рашид аль-Мугаміс, який правив у Басрі, добровільно визнав османську владу на цій території. Протягом XVI ст. Басра залишалася центром торгівлі між Османською імперією та Індією, також майданчиком для здійснення морських експедицій до Індійського океану. Пізніше бейлербейлік був підпорядкований Багдаду [24, р. 78].

Бейлербейлік Темешвар (Янова) утворений у 1552 році, коли угорський замок Темешвар був захоплений османським військом на чолі з Кара Ахмед пашою. У XVI ст. до складу бейлербейліка Темешвар входили наступні санджаки: Темешвар, Алажахісар, Арла, Арад, Бешкелек, Чанад, Гьоле, Ліпва, Лугос, Медова, Оршова, Панкота, Семендіре, Сірем, Шебеш, Відін, Вульчитрин, Янова [15, s. 59–66].

У 1516 р. мамлюки Єгипту захопили Йемен; але вже наступного року губернатор мамлюків здався османам, хоча до 1539 р. османська влада не визнавалася, допоки у цьому році Хадим Сулейман паша не анексував Йемен остаточно. Було утворено бейлербейлік з центром у Забіді, що дозволяло ліквідувати португальський вплив у Червоному морі та встановити контроль над експортом кави.

Після перемоги Османської імперії у битві при Мохачі у 1526 році, після захоплення у 1541 році Буди та Пешта, на території завойованого Угорського

королівства був створений бейлербейлік Буда (Budın) з центром у Буді [7, с. 208–209]. У 1552 році бейлербейлік склався з санджаків Буда, Семендіре, Изворник, Вульчетрін, Пожега, Мохач, Істольні Белград, Сегедин, Сірем, Відін, Аладжахісар, Тамішвар, Печуй, Естергон, Хатван, Фюлек, перетин, Сонлук, Чанад, Стурова, Бечкерек, Сіклос, Секчай, Ноград, Песпірім і Гюрюзгал. Першим бейлербеєм – з вересня 1541 р. до лютого 1542 р. – був Узун Сулейман паша, до кінця XVI ст. загалом нараховуємо більше 20 бейлербеїв, серед яких одна і та ж людина займала цю посаду два і більше разів, наприклад: Газі Гасім паша, Хадим Алі паша, Тойгун паша, Калайлікоз паша, Френк Юсуф паша Міхалічлі Ахмет паша. Зі створенням бейлербейліка в Буді створення османських провінцій в Європі підійшло до кінця [28, р. 71].

Під час османського завоювання Абіссинії та Хіджазу в XVI столітті, у 1555–1557 році був створений бейлербейлік Абіссинія (Habeş) (пізніше – еялет Абіссинії та Хіджазу), який охоплював землі Абіссинії в акваторії Червоного моря (території сучасних Еритреї й Саудівської Аравії, а також Судану, Сомалі та Джибуті). На території бейлербейліка розташовувалися дві головні мусульманські святині – Мекка та Медіна.

Ще чотири бейлербейліка було засновано за часів Селіма II (1566–1574). Майже через 100 років, після перемоги Османської імперії над Генуєю у 1475 р. на північному узбережжі Чорного моря був створений санджак з центром в Кафі, у 1568 р. постав бейлербейлік Кефе (Keefe), який знаходився під прямим османським управлінням; окремо від Кримського ханства. У 1579 році засновано бейлербейлік Сирійське Тріполі (Тріполі Шам – Trablusu Şam), який приєднали до новоствореного у 1571 р. бейлербейліка Кіпр (Kıbrıs) з центром у Нікосії. Після того, як у 1489 році венеціанці заволоділи островом, османи не один десяток разів намагалися його захопити. У 1570 р. османське військо під командуванням Лала Мустафа Паші взяло в облогу місто Нікосію та Фамагусту, і, після того, як у 1571 році Фамагуста пала, османи встановили свою владу на три століття [22, с. 5–9].

Перше османське завоювання Тунісу (Tunus) відбулося у 1534 році Хайреддін Барбароссою, вже згадуваним капудан-пашою, який вигнав звідти арабську династію Хафсидів [9, с. 165], проте остаточно Туніс завойовано капудан-пашою Улуч Алі Рейсом у 1574 р. Протягом перших років Тунісом управляв лідер корсарів з Алжиру, а з 1587 р. Туніс, як і інші дві східноберберські провінції (Алжир та Джезаїрі Бахрі Сефід) став фактично автономною провінцією під владою бейлербея, який здійснював верховну владу та ніс відповідальність за ведення війни проти християнських ворогів імперії [13, р. 166]. Із завоюванням Тунісу усе середземне африканське надбережжя (Єгипет, Алжир) від Сирії майже до Атлантичного океану, стало османським.

На початку правління султана Мурада III (1574–1595) були утворені бейлербейліки Чилдир (Çıldır), Трабзон (Trabzon), Боснія (Bosna) та Карс (Kars), а через деякий час, в результаті воєн з Іраном, а також на угорських землях було створено багато бейлербейліків, але вони виявилися нестійкими і були або втрачені, або ліквідовані через непотрібність, тому що створювалися

швидко, не враховуючи політичних, адміністративних потреб та змін [6, с. 176]: у 1578 р. – Ширван (Şirvan) (існував до 1604 р.) та Деміркапи (Dağistan), у 1583 р. – Среван (Revan) (до 1603 р.), у 1584 р. – Ібрім (İbrim) (до 1585 р.), у 1585 р. – Тебриз (Tebriz) (до 1603 р.), у 1588 р. – Гянджа (Gence) (до 1604 р.); на території сучасної Угорщини – бейлербейлік Дьйор (Яник – Yanık) існував у 1594–98 рр., Сігетвар (Sigetvar) – 1595 – з 1600 р. – це еялет Каніжа (Kanije) зі столицею Надьканіжа, Егрі (Egri) – 1598 р.

Провінція Боснія – ключова османська провінція в північній частині Балканського півострова, включала до свого складу всю територію Боснії і Герцеговини, частине Угорщини, Сербії та Хорватії. Перетворення підкореної у 1451–1463 рр. Боснії [4, с. 168] на бейлербейлік тривало більше століття – до 1580 року (до цього вона була санджаком бейлербейліка Румелія). Це було зумовлено, з одного боку, тим, що у 1463 р. територія Боснії була розділена між угорцями та османами (Східна та Центральна Боснія) і лише у 1527 р. остаточно перейшла під владу султана; з іншого боку, внаслідок свого географічного розташування та постійних прикордонних конфліктів Боснія вкрай відрізнялася від інших провінцій Османської імперії [29, с. 55–57]. Того ж року першим бейлербеєм став Ферхад-паша Соколовіч. До складу бейлербейліка на 1580 рік входили санджаки Боснія, Біхач, Чернік, Кліс, Крка, Херсек, Изворник, Поджега.

Провінція Сілістра або Озі (Silistre) – чорноморська провінція Османської імперії. Сілістра – санджак Румелії, створений ще на початку XVI століття, який включав в себе території колишнього болгарського князівства Добруджа. У 1593 році Сілістра стала еялетом зі столицями були місто Сілістра (Болгарія) і Озі (Очаків). Еялет включав район Добруджі, Буджака та Едісану [20, р. 180].

На нетривалий час османська влада була встановлена у Тифлісі (Тбілісі). У 1556 рік Тбілісі був зайнятий персами, які залишили тут намісником Давида (Даудхана), який в 1578 році передав Тбілісі османам (після Чилдирської битви з персами, до Османської імперії відійшов увесь південний Кавказ). Однак, вже у 1583 році цар Свімон I (у 1556–1569 та 1578–1600 – цар Картлі) прогнав турок і знову зробив Тбілісі столицею країни: «А цар Свімон повернувся з полону [і] з цієї причини Даудхан втік до Стамбула, пішов Лала-паша теж і цар Свімон зайняв Картлі» [1, с. 140]. Хоча область Лорі залишалася турецькою до 1600 року, тоді до Картлі знов повернувся перський вплив [26, р. 140].

Треба відзначити, що османські еялети поділялися за своїм статусом на два види – тімарли (timarlı) та сальянелі (salyaneli). На території перших – Румелія, Буда, Анатолія, Караман, Дулькадар, Рум (Сівас), Ерзурум, Діярбакир, Алеппо, Дамаск, Тріполі Сирійське – де вже міцно утвердилася система санджаків, османське право та османська адміністрація, склалася тімарна система; у других – тімарна система була відсутня, всі податки збиралися від імені держави та розподілялися на місцеві потреби: платня військовим, управлінням, інша частина надходила до державної скарбниці. Всі арабські еялети базувалися на системі сальяне: Єгипет, Йемен, Абіссинія, Багдад, Басра, Лахса, Тріполі Лівійське, Туніс, Алжир [5, с. 116].

Османська імперія, яка виникла при розпаді сельджуцької держави та Візантійської імперії, на початкових етапах своєї історії являла собою невеликий бейлік, а у свій «золотий вік» – з кінця XV ст. – до останніх десятиліть XVI ст. стала однією з наймогутніших держав. За рахунок активної завойовницької зовнішньої політики османських султанів Мегмеда II (1453–1481) Баязида II (1481–1512), Селіма I (1512–1520), Сулеймана I (1520–1566), Селіма II (1566–1574), Мурада III (1574–1595) у всіх чотирьох напрямках від Стамбула, Османська імперія зазнала значного розширення своєї території: з 9 тис. км² у 1300 р. до 2,5 млн. км² на кінець XVI ст. Вона володіла більшою частиною Середземномор'я, Північною Африкою, Балканами, арабським Близьким Сходом (включаючи 3 священні мусульманські міста – Мекка, Медіна, Єрусалим), узбережжям Чорного моря, маючи вихід до Атлантичного та Індійського океанів.

Список використаних джерел

- Багратиони В. История царства Грузинского / перевод Н. Т. Накашидзе. – Тбилиси: Мецниереба, 1976.
- Градева Р. О некоторых проблемах формирования османской системы управления (XIV – начало XVI в.) // Османская империя: государственная власть и социально-политическая структура. – Москва: Наука, 1990. – С.40–65.
- Гринин Л. Е. Политические процессы в османском Египте XVI–XVIII вв. и теория развитого государства // История и современность. – Вып. №1/2007. – С.38–84.
- Желязкова А. Босния под османской властью в XV–XVII вв. // Османская империя. Государственная власть и социально-политическая структура: сборник статей / отв. ред. С. Ф. Орешкова; АН СССР, Ин-т востоковедения. – Москва: Наука, 1990. – С.167–184.
- Иналджик Г. Османская империя. Классическая эпоха 1300–1600; пер. з англ. О. Галенка; Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАН України. – Київ: Критика, 1998. – 287 с.
- История Османского государства, общества и цивилизации: В 2 т. / [под ред. Э. Ихсаноглу]; Исслед. центр исламской истории, искусства и культуры; пер. В. Б. Феоновой под ред. М. С. Мейера. – Москва: Вост. лит., 2006. – Т.1: История Османского государства и общества. 2006. – XXXII+602 с.
- Киндер Г., Хильгеман В. Всесвітня історія: дтв–Atlas / Пер. з нім. / Худож. Гаральд і Рут Букор; Наук. ред. пер.: А. Г. Слюсаренко, О. Ф. Іванов. – Київ: Знання–Прес, 2001. – 631 с.
- Кинросс Лорд. Расцвет и упадок Османской империи; пер. с англ. М. Пальникова. – Москва: КРОН–ПРЕСС, 1999. – 696 с.
- Крымский А. История Туреччины. – Київ; Львів: Олір, 1996. – 288 с.
- Мейер М. С. Новые явления в социально-политической жизни Османской империи во второй половине XVII–XVIII вв. // Османская империя: система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы. – Москва, 1986. – С.155–185.
- Нешри Мехмед. Огледало на света: История на османския двор / Съст. и прев. от османотурски език Калицин. – М.: София, 1984. – 420 с.
- Шамсутдинов А. М. Проблемы становления османского государства по турецким источникам XIV–XV вв. // Османская империя. Система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы. Москва, 1986. – С.19–38.
- Abun-Nasr J. M. A History of the Maghrib. – Cambridge University Press, 1971.
- Beckingham C. F. Djazā'ir-i Bahr-i Safid // The Encyclopaedia of Islam. New Edition. Volume II: C–G. – Leiden and New York: BRILL, 1991.
- Bilge S. M. Macaristan'da Osmanlı Hakimiyetinin ve İdari Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişmesi //Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM). Sayı:11. – Ankara, 2000. – S.33–81.
- Geza D. Ottoman Administrative Strategies in Western Hungary // Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Menage. – Istanbul, 1994.
- Hathaway J. The Politics of Households in Ottoman Egypt: The Rise of the Qazdaglis. – Cambridge University Press, 1997. – 216 p.
- Haykel B. Western Arabia and Yemen during the Ottoman period // The new Cambridge history of Islam. Vol.2. The Western Islamic World Eleventh to Eighteenth Centuries. – Cambridge University Press, 2011. – P.436–449.
- Hitti Phillip K. History of Syria: including Lebanon and Palestine. – NY: Gorgias Press LLC, 2004. – 749 p.
- Imber Colin. The Ottoman Empire, 1300–1650: the Structure of Power. – New York: Palgrave Macmillan, 2002. – P. xiv, 405.
- İnalçık H. Eyalet // The Encyclopaedia of Islam. New Edition. Volume II: C–G. – Leiden and New York: BRILL, 1991. – P.721–724.
- İnalçık H. Ottoman Policy and Administration in Cyprus after the Conquest. Ayyıldız Matbaası, 1969. – S.5–23.
- Kafadar Cemal. Between two worlds: the construction of the Ottoman state. LCC: University of California Press, 1995. – 209 p.
- Masters B. Basra // Encyclopedia of the Ottoman Empire. – NY: Facts on file, 2009.
- Ogot Bethwell A. UNESCO General History of Africa: Africa from the Sixteenth to the Eighteenth Century / Bethwell A. Ogot. – V.5. – University of California Press, 1992.
- Pitcher D. E. An Historical Geography of the Ottoman Empire: From Earliest Times to the end of the sixteenth century. – Leiden: Brill, 1972. – 171 p.
- Shaw Stanford J. History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Vol.1: Empire of the Gazis: the Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280–1808. – Cambridge, 1976. – 351 p.
- Şugar P. Southeastern Europe under Ottoman Rule, 1354–1804. A history of East Central Europe. – University of Washington Press, 1983. – 384 p.
- Šabanović H. Bosanski pašaluk. – Sarajevo: Naučno društvo BiH. – 218 s.

References

- Bagrationi V. Istorija carstva Gruzinskogo / perevod N. T. Nakashidze. – Tbilisi: Mecniereba, 1976.
- Gradeva R. O nekotoryh problemah formirovanija osmanskoj sistemy upravlenija (XIV – nachalo XVI v.) // Osmanskaja imperija: gosudarstvennaja vlast' i social'no-politicheskaja struktura. – Moskva: Nauka, 1990. – S.40–65.
- Grinin L. E. Politicheskie processy v osmanskom Egipte XVI–XVIII vv. i teorija razvitogo gosudarstva // Istorija i sovremennost'. – Vyp. №1/2007. – S.38–84.
- Zheljzskova A. Bosnija pod osmanskoj vlast'ju v XV–XVII vv. // Osmanskaja imperija. Gosudarstvennaja vlast' i social'no-politicheskaja struktura: sbornik statej / otv. red. S. F. Oreshkova; AN SSSR, In-t vostokovedenija. – Moskva: Nauka, 1990. – S.167–184.
- Inaldzhik G'. Osmanskaja imperija. Klassychnaja doba 1300–1600; per. z angl. O. Galenka; In-t shodoznastva im. A. Kryms'kogo NAN Ukra'iny. – Kyi'v: Krytyka, 1998. – 287 s.
- Istorija Osmanskogo gosudarstva, obshhestva i civilizacii: V 2 t. / [pod red. Je. Ihsanoglu]; Issled. centr islamskoj istorii, iskusstva i kul'tury; per. V. B. Feonovoj pod red. M. S. Mejera. – Moskva: Vost. lit., 2006. – T.1: Istorija Osmanskogo gosudarstva i obshhestva. 2006. – XXXII+602 s.
- Kinder G., Hil'geman V. Vsesvitnaja istorija: dtv–Atlas / Per. z nim. / Hudozh. Garal'd i Rut Bukor; Nauk. red. per.: A. G. Sljusarenko, O. F. Ivanov. – Kyi'v: Znanija–Pres, 2001. – 631 s.
- Kinross Lord. Rascvet i upadok Osmanskoi imperii; per. s angl. M. Pal'nikova. – Moskva: KRON–PRESS, 1999. – 696 s.
- Kryms'kij A. Istorija Turechchiny. – Kyi'v; L'viv: Olir, 1996. – 288 s.
- Mejer M. S. Novye javlenija v social'no-politicheskoi zhizni Osmanskoi imperii vo vtoroj polovine XVII–XVIII vv. // Osmanskaja imperija: sistema gosudarstvennogo upravlenija, social'nye i jtnoreligioznye problemy. – Moskva, 1986. – S.155–185.
- Neshri Mehmed. Ogledalo na sveta: Istorija na osmanskija dvor / S#st. i prev. ot osmanoturksi ezik Kalicin. – M.: Sofija, 1984. – 420 s.
- Shamsutdinov A. M. Problemy stanovlenija osmanskogo gosudarstva po tureckim istochnikam XIV–XV vv. // Osmanskaja imperija: sistema gosudarstvennogo upravlenija, social'nye i jtnoreligioznye problemy. Moskva, 1986. – S.19–38.
- Abun-Nasr J. M. A History of the Maghrib. – Cambridge University Press, 1971.
- Beckingham C. F. Djazā'ir-i Bahr-i Safid // The Encyclopaedia of Islam. New Edition. Volume II: C–G. – Leiden and New York: BRILL, 1991.
- Bilge S. M. Macaristan'da Osmanlı Hakimiyetinin ve İdari Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişmesi //Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM). Sayı:11. – Ankara, 2000. – S.33–81.

16. Geza D. Ottoman Administrative Strategies in Western Hungary // Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Menage. – Istanbul, 1994.

17. Hathaway J. The Politics of Households in Ottoman Egypt: The Rise of the Qazdaglis. – Cambridge University Press, 1997. – 216 p.

18. Haykel B. Western Arabia and Yemen during the Ottoman period // The new Cambridge history of Islam. Vol.2. The Western Islamic World Eleventh to Eighteenth Centuries. – Cambridge University Press, 2011. – P.436–449.

19. Hitti Phillip K. History of Syria: including Lebanon and Palestine. – NY: Gorgias Press LLC, 2004. – 749 p.

20. Imber Colin. The Ottoman Empire, 1300–1650: the Structure of Power. – New York: Palgrave Macmillan, 2002. – P. xiv, 405.

21. İnalçık H. Eyalet // The Encyclopaedia of Islam. New Edition. Volume II: C–G. – Leiden and New York: BRILL, 1991. – P.721–724.

22. İnalçık H. Ottoman Policy and Administration in Cyprus after the Conquest. Ayyıldız Matbaası, 1969. – S.5–23.

23. Kafadar Semal. Between two worlds: the construction of the Ottoman state. LCC: University of California Press, 1995. – 209 p.

24. Masters B. Basra // Encyclopedia of the Ottoman Empire. – NY: Facts on file, 2009.

25. Ogot Bethwell A. UNESCO General History of Africa: Africa from the Sixteenth to the Eighteenth Century / Bethwell A. Ogot. – V.5. – University of California Press, 1992.

26. Pitcher D. E. An Historical Geography of the Ottoman Empire: From Earliest Times to the end of the sixteenth century. – Leiden: Brill, 1972. – 171 p.

27. Shaw Stanford J. History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Vol.1: Empire of the Gazis: the Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280–1808. – Cambridge, 1976. – 351 p.

28. Şugar P. Southeastern Europe under Ottoman Rule, 1354–1804. A history of East Central Europe. – University of Washington Press, 1983. – 384 p.

29. Šabanović H. Bosanski pašaluk. – Sarajevo: Naučno društvo BiH. – 218 s.

Kovalchuk M. V., postgraduate student, a chair of the ancient world history and middle ages, Taras Shevchenko National University of Kiev (Ukraine, Kyiv), mashket@ukr.net

The inclusion of new territories in the Ottoman Empire and the formation of its administrative structure in the XIVth – XVIth centuries

The purpose of article is to describe the process of joining of new territories and the formation of the administrative map of the Ottoman Empire – from the formation of the first beylerbeylik Rumelia in the XIVth century until the end of the XVIth century. The author shows in what historical conditions the provinces were created and gives their brief characteristic: date of establishment, elements, rulers. It is concluded that the Ottoman Empire experienced a considerable expansion of its territory by active conqueror foreign policy of the Ottoman sultans. At the end of the XVIth century it had most of the Mediterranean, North Africa, the Balkans, the Arab Middle East, the Black Sea coast, and had access to the Atlantic and Indian oceans.

Keywords: the Ottoman Empire, territory, administrative divisions, beylerbeylik, eyalet, sanjak (tiva).

* * *

УДК 94(498/7)

Башли М. І.,
кандидат історичних наук, викладач кафедри
української і всесвітньої історії та культури,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
(Україна, Ізмаїл), rita_bashly@mail.ru

Діяльність Бессарабського дворянського депутатського зібрання: діловодний аспект

На сучасному етапі помітно зростає інтерес вітчизняних та зарубіжних дослідників до проблематики дворянських корпоративних організацій, одним із яких є дворянське депутатське зібрання. Однак, залишається недослідженою організація діловодства в таких установах. У статті на основі архівних джерел висвітлено повноваження та основні функції Бессарабського дворянського депутатського зібрання. Аналізуються особливості діловодства станової установи у ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: дворяни, зібрання, організація діловодства, канцелярія, архів.

Протягом ХVІІІ – середини ХІХ ст. на території Бессарабської губернії відбувалися тривалі та доволі міцні колонізаційні процеси, пов'язані як з переселенням на ці території іноземних колоністів, так і з внутрішньою міграцією. Однією з найвпливовіших, але не надто чисельною на цих землях, була дворянська верства, яка мала певні відмінності від загального статусу аристократів Російської імперії. Це було пов'язано зі строкатим етнічним, конфесійним складом місцевого дворянства та специфікою щодо отримання ними шляхетних рангів. Провідною адміністративно-становою опорою місцевої аристократії були дворянські депутатські зібрання та дворянські опіки.

Історії корпоративних установ Російської імперії взагалі та Бессарабського дворянського депутатського зібрання зокрема, присвячена низка наукових праць. До цих питань зверталися сучасні дослідники М. А. Михайліченко, Л. М. Казначеева, Т. С. Гаращук, Л. Ф. Циганенко, Н. В. Сурева [1] та інші. Науковці висвітлювали різні аспекти діяльності дворянських зібрань, в тому числі, структуру, склад, місце в системі російського державного механізму. Однак серед значного кола розглянутих питань, поза увагою залишилися організація діловодства в станових установах.

Джерельною базою нашого дослідження є законодавчі акти та діловодна документація, що зберігається у фонді Бессарабського дворянського депутатського зібрання Національного архіву Республіки Молдова (НАРМ), де фіксувалися, з'ясовувалися та контролювалися щоденні дворянські справи.

Нагадаємо, що Бессарабія увійшла до складу Російської імперії в 1812 р. Бессарабські землі протягом ХІХ ст. входили до складу кількох імперських адміністративних одиниць: Бессарабської області (1818–1822 рр.), Новоросійського і Бессарабського генерал-губернаторство (1822–1873 рр.) [4, с. 26–28]. За підсумками Кримської (Східної) війни (1853–1856) бессарабські землі були поділені на дві частини: придунайські землі Південної Бессарабії було включено до складу Молдавської (згодом Румунської) держави, решта під назвою Бессарабська область залишилися в складі Російської імперії. 1873 р. Бессарабська область була перетворена на Бессарабську губернію [7, с. 370], до складу якої ввійшли 7 повітів. Після закінчення російсько-турецької війни 1877–1878 рр. за рішеннями Берлінського трактату до складу Бессарабської губернії було включено Ізмаїльський повіт.

З приєднанням бессарабських земель до складу Російської імперії постала проблема оформлення відповідних станових інституцій в краї. Однак, відсутність досвіду функціонування в Бессарабії суто дворянських установ, мовні проблеми та досить тривалий процес формування остаточних списків дворян відклали вирішення цього питання.

12 серпня 1822 р. намісник Бессарабської області Іван Микитович Інзов видає розпорядження про створення Бессарабського дворянського депутатського зібрання. До його складу увійшли 6 депутатів: колезький асесор Іван Яманді, сардар Федір Макареско, ключер Апостол Бурда, дворянин Василь Кацика, Йордакій Олександрі та Лупул Россети [5, арк. 2–4].

Згідно із «Жалуваною грамотою дворянству» 1785 р., дворянські депутатські зібрання створювалися